

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
ІНСТИТУТ ПРАВА, ПСИХОЛОГІЇ ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ПРАВА ТА КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

ОСНОВИ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ: ІСТОРІЯ, ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА

Навчальний посібник

Під загальною редакцією
В. Б. Ковальчука

Львів
КАМЕНЯР
2022

УДК 342.4
О-75

Посібник підготовлено науковцями-правниками – викладачами Національного університету «Львівська політехніка», Львівського національного університету ім. І. Франка, Національного університету «Острозька академія» – відповідно до навчального курсу «Основи конституціоналізму». Він висвітлює такі питання, як історія та теорія конституціоналізму, конституціоналізм та права людини, конституціоналізм та основи демократії, конституціоналізм і державна влада. При цьому автори посібника широко використовують світовий досвід, у тому числі – вітчизняний, утвердження конституціоналізму у сфері забезпечення державності.

Для студентів правничих факультетів, вищих навчальних закладів.

Упорядник Ірина Софінська

Колектив авторів:

Віталій КОВАЛЬЧУК, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри теорії права і конституціоналізму Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» (Львів) – глави I (підрозділи 1.2.2–1.2.4), II (розділ 2.2), III (підрозділ 3.1.4), IV (підрозділ 4.1.2);

Ірина СОФІНСЬКА, докторка юридичних наук, доцентка, професорка кафедри теорії права і конституціоналізму Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» (Львів) – глави II (розділ 2.1), III (розділ 3.2);

Ярина БОГІВ, докторка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри теорії права і конституціоналізму Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» (Львів) – глави I (підрозділ 1.1.3); III (підрозділ 3.1.1);

Наталія ОРТИНСЬКА, докторка юридичних наук, доцентка, професорка кафедри теорії права і конституціоналізму Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» (Львів) – глави I (підрозділ 1.2.1), IV (підрозділ 4.3.3);

Степан БІЛОСТОЦЬКИЙ, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри давньої історії України та архівознавства Львівського національного університету ім. І. Франка (Львів) – глава IV (підрозділи 4.3.1, 4.3.2);

Олена РОМЦІВ, кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри теорії права і конституціоналізму Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» (Львів) – глава III (підрозділи 3.1.2, 3.1.3, 4.3.4);

Роман МАРТИНЮК, кандидат політичних наук, доцент кафедри державно-правових дисциплін Навчально-наукового інституту права ім. І. Малиновського Національного університету «Острозька академія» (Острог) – глава IV (підрозділи 4.1.1, 4.1.3, 4.1.4; розділ 4.2).

Рецензенти:

Олександр СКРИПНЮК, заступник директора Інституту держави і права ім. В. М. Корецького, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, академік Національної академії правових наук України, почесний академік Національної академії педагогічних наук України (Київ);

Василь ЛЕМАК, суддя Конституційного суду України, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України (Київ);

Ірина ЖАРОВСЬКА, докторка юридичних наук, професорка, професорка кафедри теорії права та конституціоналізму Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» (Львів).

ISBN 978-966-607-632-9

© Віталій Ковальчук, Ірина Софінська, Ярина Богів, Наталя Ортинська, Степан Білостоцький, Олена Ромців, Роман Мартинюк, 2022

Основи конституціоналізму: історія, теорія, практика: Навч. посібник [Текст]; Під заг. редакцією В. Б. Ковальчука / Нац. ун-т «Львівська політехніка»; Ін-т права, психології та інноваційної освіти, кафедра теорії права та конституціоналізму; кол. авт.: В. Ковальчук, І. Софінська, Я. Богів та ін.; упоряд. І. Софінська. – Львів : Каменяр, 2022. – 385 с.
ISBN 978-966-607-632-9

Посібник підготовлено науковцями-правниками – викладачами Національного університету «Львівська політехніка», Львівського національного університету ім. І. Франка, Національного університету «Острозька академія» – відповідно до навчального курсу «Основи конституціоналізму». Він висвітлює такі питання, як історія та теорія конституціоналізму, конституціоналізм та права людини, конституціоналізм та основи демократії, конституціоналізм і державна влада. При цьому автори посібника широко використовують світовий досвід, у тому числі – вітчизняний, утвердження конституціоналізму у сфері забезпечення державності.

Для студентів юридичних факультетів, вищих навчальних закладів.
УДК 342.4

ЗМІСТ

Глава 1 ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

1.1. КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ ЯК ІДЕЯ ТА СУЧАСНА ДОКТРИНА	5
1.1.1. Генеза ідеї конституціоналізму в правовій традиції.	5
1.1.2. Основні концепції конституціоналізму в європейській правовій теорії. . .	11
1.1.3. Сучасна доктрина конституціоналізму та її моделі	22
1.1.4. Ідея конституціоналізму в українській правовій думці та державотворчій практиці.	30
1.2. КОНСТИТУЦІЯ ЯК ОСНОВНЕ ДЖЕРЕЛО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ	40
1.2.1. Конституціоналізм та теорія конституції	40
1.2.2. Конституція як установчий акт народу	48
1.2.3. Легітимність конституцій	57
1.2.4. Конституційний патріотизм.	62

Глава 2 КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ ТА ПРАВА ЛЮДИНИ

2.1. ОСОБЛИВОСТІ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА	73
2.1.1. Гарантування прав людини	73
2.1.2. Правове регламентування статусу людини і громадянина	82
2.1.3. Право на громадянство та міграція.	95
2.2. ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В ПРОЦЕСІ УТВЕРДЖЕННЯ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ ТА ДЕМОКРАТІЇ	105
2.2.1. Регулювання діяльності інститутів громадянського суспільства	105
2.2.2. Основи взаємодії громадських організацій з органами публічної влади .	122
2.2.3. Правовий статус політичних партій	134

Глава 3 КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ ТА ОСНОВИ ДЕМОКРАТІЇ

3.1. ДЕМОКРАТІЯ ЯК ГАРАНТІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАРОДОВЛАДДЯ В УМОВАХ СУЧАСНОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ	150
3.1.1. Народовладдя як джерело конституціоналізму	150
3.1.2. Виборче право та легітимація публічної влади	160

3.1.3. Референдуми як основа народовладдя	175
3.1.4. Криза легітимності (делегітимація) влади та громадянський опір.	187
3.2. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	199
3.2.1. Імплементация та реалізація міжнародно-правових стандартів місцевого самоврядування.	199
3.2.2. Субсидіарність – риса європейського конституціоналізму.	208
3.2.3. Децентралізація та деконцентрація публічно-владних повноважень	218
3.2.4. Реалізація партисипативної демократії	231

Глава 4 КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ І ДЕРЖАВНА ВЛАДА

4.1. ПАРЛАМЕНТАРИЗМ ЯК ОСНОВА КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ.	248
4.1.1. Парламент в умовах сучасного конституціоналізму	248
4.1.2. Роль опозиції в демократичному парламенті	255
4.1.3. Контрольна функція парламенту в демократичній державі	266
4.1.4. Законодавчий процес у сучасних демократіях	270
4.2. РОЛЬ ТА МІСЦЕ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ У КОНСТИТУЦІЙНІЙ ДЕРЖАВІ	280
4.2.1. Уряд у системі вищих органів влади.	280
4.2.2. Президенталізм і виконавча влада	290
4.2.3. Парламентська відповідальність уряду	298
4.2.4. Модель компетенційних взаємозв'язків між главою держави та главою уряду.	300
4.3. НЕЗАЛЕЖНІСТЬ СУДОВОЇ ВЛАДИ ЯК ЗАПОРУКА ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА	312
4.3.1. Поняття суду, судової влади, правосуддя та їх міжнародні стандарти	312
4.3.2. Конституційний статус судів, засади організації та функціонування судової влади	327
4.3.3. Конституційна юстиція: сучасні виклики, загрози та перспективи реформування.	354
4.3.4. Конституційний Суд України як орган конституційного судочинства	363